

CEGLANE DETALE ELEWACYJNE W MIĘDZYWOJENNEJ WIELORODZINNEJ SZCZECIŃSKIEJ ARCHITEKTURZE MIESZKANIOWEJ

BRICK FACADE DETAILS IN THE SZCZECIN INTERWAR MULTIFAMILY RESIDENTIAL ARCHITECTURE

Krzysztof Bizio
dr inż. arch.

Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny
Wydział Budownictwa i Architektury
Katedra Architektury Współczesnej, Teorii i Metodologii Projektowania

STRESZCZENIE

Tematem artykułu jest omówienie sposobu wykorzystanie cegły w detalach architektonicznych w szczecińskiej modernistycznej wielorodzinnej architekturze mieszkaniowej lat 20. i 30. XX wieku. Przykłady szczecińskich detali ukazano na tle użycia ceramiki w europejskiej architekturze modernistycznej z początków XX wieku.

Słowa kluczowe: architektura modernistyczna, Szczecin, ceramika.

ABSTRACT

The theme of this article is to discuss the ways of brick use in the architectural details in the Szczecin modernist multi-family residential architecture 20s and 30s the twentieth century. Examples of Szczecin details shown on the background of the use of ceramics in the European modernist architecture of the early twentieth century.

Keywords: modern architecture, Szczecin, ceramics.

CEGLA JAKO MATERIAŁ WYKOŃCZENIOWY W POCZĄTKACH MODERNIZMU

Rozwój początków architektury współczesnej powiązany był z nowymi technologiami i możliwościami wynikającymi z ich zastosowania. Przy tworzeniu nowych, awangardowych form na plan pierwszy wysunęły się nowe technologie, w tym szczególnie użycie w drugiej połowie XIX wieku stali, oraz w początkach XX wieku żelbetu. Równocześnie jednak dużą popularnością cieszyła się jako materiał wykończeniowy cegła, która uzyskała w tym okresie nowe sposoby wykorzystania. Popularność swą zawdzięczała dużej dostępności, łatwemu sposobowi użycia, walorom plastycznym, oraz ważnej cesze modernizmu: eksponowaniu w rozwiązaniach materiałowych –szczerości materiału-.

Jako materiał wykończeniowy cegła wykorzystywana była w dwóch podstawowych formach: (1) do tworzenia całych płaszczyzn i kubatur ceglanych; (2) do tworzenia wybranych detali elewacyjnych budynku, jako uzupełnienie innych rodzajów faktur (najczęściej faktur tynkowanych). Użycie cegły w twórczości modernistycznej w pierwszych dziesięcioleciach XX wieku najszerzej obserwować można było w Holandii, oraz w Niemczech. Obydwa kraje północnej Europy posiadały wielowiekową tradycję wykorzystania cegły, która na początku XX wieku stanowiła niewątpliwie inspirację do poszukiwań nowych rozwiązań.

Ryc. 1. Elewacja budynku przy ul. A. Mickiewicza 75. Rzadki przykład bardzo znaczącego wykorzystania cegły w przestrzeniach między otworami okiennymi, oraz stosowania geometrycznych płaskorzeźb z cegły.

Fig. 1. The facade of the building at A. Mickiewicz street 75. A rare example of a very significant use of brick in the spaces between the window openings, and the use of geometric reliefs from bricks.

W Holandii działał Hendrik Petrus Berlage, którego uznać można za prekursora użycia cegły, w nowych kubicznych formach. W budynku Giełdy w Amsterdamie (1896-1903), nawiązując bezpośrednio do flamandzkiego neorenesansu, zestawiał ze sobą szereg ceglanych kubatur. Jako uczeń Gottfrieda Sempra, nawiązywał on w początkach swojej twórczości do teorii Violleta-le-Duca. Najbardziej nowatorskim elementem budynku Giełdy w Amsterdamie stała się sala główna, w której w odważny sposób połączył ceramikę, żeliwo i szkło. Swoje poszukiwania związane z wykorzystaniem nietynkowanych form ceglanych, prowadził aż do swojej śmierci. Widoczne było stopniowe odchodzenie od form historycznych, występujących na przykład jeszcze w domu Hennyego z Hagi (1898), aż do kubicznych uproszczeń połączonych z autorskim wykorzystaniem ceramiki, które osiągnął w projekcie Muzeum Miejskiego w Hadze. Kontynuację poszukiwań Berlage'a w architekturze holenderskiej początku XX wieku łączyć należy z pracami Szkoły Amsterdamskiej. Pierwszą spektakularną realizacją tego środowiska stał się budynek armatora –Scheepvaarhuis- w Amsterdamie (1912-1916), autorstwa Johana M. van der Meyera, Michela de Klerka i Pietera L. Kramera. W budynku tym autorom udało się w niezwykle plastyczny sposób połączyć żelbetowe fragmenty wykończeń z ceramicznymi detalami.

Odwaga zastosowanych rozwiązań nawiązuje do eksperymentów, które w tym samym czasie prowadził kataloński architekt Antonio Gaudi. Michel de Klerk jest także autorem najbardziej znanych realizacji Szkoły Amsterdamskiej, jakimi były: budynek przy Sparn-dammerplatsoem w Amsterdamie (1913-1914) i kompleks mieszkalny –Het Schip- w Amsterdamie (1917-1921). Szczególnie rozwiązania plastyczne zastosowane przez autora w –Het Schip- nie mają sobie równych w historii architektury XX wieku. Należy podkreślić, że także w nurcie holenderskiej architektury racjonalistycznej znaleźć można przykłady wykorzystania cegły. Najwybitniejszym przedstawicielem tego nurtu był Willem Marinus Dudok, autor ceglanych realizacji z Hilversum. Jego twórczość odchodziła od stosowania złożonych faktur ściennych, tak jak to miało miejsce w przypadku Szkoły Amsterdamskiej i zasadzała się na zestawianiu w ramach jednej kompozycji prostych ceglanych brył, operujących płaskimi motywami ściennymi.

W pierwszych trzech dziesięcioleciach XX wieku w Niemczech obserwować można było walkę dwóch postaw twórczych: racjonalizmu i ekspresjonizmu. Pierwszą z nich koncentrowała się wokół racjonalizmu i poszukiwaniu masowych i powtarzalnych rozwiązań architektonicznych, operując najczęściej prostokątną geometrią, druga natomiast eksponowała indywidualną ekspresję twórczą, operując geometrią ostrokątną i linią krzywą. W obydwu tych nurtów cegła stała się ważnym materiałem budowlanym, który jednak używany był w odmienny sposób. Postacią która koncentrowała wokół siebie znaczną część ówczesnego środowiska architektonicznego był Peter Behrens. Pierwsze projekty Behrensa współzałożyciela Secesji Monachijskiej, stanowiły poszukiwania związane z estetyką secesyjną. Jego współpraca z firmą AEG, dla której zaprojektował w Berlinie szereg zakładów przemysłowych oraz projektów z zakresu wzornictwa przemysłowego, spowodowała ewolucję jego twórczości. Stosując cegłę elewacyjną dla AEG zaprojektował w latach 1909-1910 zakład wysokich napięć w Berlinie, w którym zestawił ze sobą szereg kubicznych brył. Po zakończeniu I wojny światowej Behrens odchodzi od kontynuowania funkcjonalistycznych rozwiązań, na rzecz projektów akcentujących indywidualizm. Jednym z ich wyróżników nowej formy architektonicznej staje się stosowanie cegły, czego przykładem może być projekt budynku biurowego fabryki IG Farben z Frankfurtu. Początki ekspresyjnych poszukiwań ceramicznych form w niemieckiej w architekturze nowoczesnej obecne były jeszcze przed wybuchem I wojny światowej, czego przykładem może być fabryka kwasu siarkowego w Lubaniu autorstwa Hansa Poelziga (1911-1912). Jednak nasilenie się tendencji ekspresjonistycznych następuje po 1918 roku, a jednym z odłamów ekspresjonizmu w architekturze niemieckiej staje się *Backstein-expressionismus*, wykorzystujący cegłę jako podstawowy materiał budowlany. Szczególnie w północnych Niemczech (Hamburg, Brema), oraz w Zagłębiu Ruhry (Gelsenkirchen, Dortmund, Bochum, Oberhausen) w latach 20. XX wieku działa szereg architektów związanych z ceglany ekspresjonizmem. Do najważniejszych przedstawicieli tego nurtu zaliczyć można Fritza Högera, Otto Bartinga, Josefa Franke, Fritza Schumachera, Maxa Krusemarka. Autorzy ci wykorzystują cegłę w sposób bardzo plastyczny, tworząc z nich wręcz figuratywne przedstawienia motywów roślinnych, czy też postaci ludzkich. Nawiązują w swej twórczości także do form historycznych, stosując wysokie, ceramiczne dachy. Odmienny sposób wykorzystywania cegły prezentują architekci związani z nurtem racjonalistycznym. Przykładem tego podejścia mogą być wybrane projekty Ludwiga Miesa van der Rohe. Początki jego fascynacji cegłą jest wizyjny, niezrealizowany projekt wiejskiego domu (1924). W okresie późniejszym realizuje on m. in. ceglane projekty willi Hermanna Landego w Krefeld (1928), czy też dom Lemkego w Berlinie (1932). W koncepcjach tych wykorzystuje cegłę do tworzenia prostopadłościennych kubatur, rozrzuconych w krajobrazie, zacierających granicę wnętrza i zewnątrz. Faktury ścian są powściągliwe i płaskie, a przestrzenny charakter kompozycji budowany jest poprzez zestawienia prostopadłościaków, z pominięciem przestrzennych faktur ściennych.

Osobnym zjawiskiem, które w kontekście architektury szczecińskiej wymaga podkreślenia, były realizacje berlińskich modernistycznych osiedli mieszkaniowych z drugiej połowy lat 20. XX wieku. Osiedla te reprezentowały zróżnicowane cechy stylistyczne, odznacza-

jąc się najczęściej nowoczesną urbanistyką i funkcjonalnym rozplanowaniem architektonicznym, oraz wykorzystaniem stosunkowo prostych technologii realizacyjnych. Do ważniejszych autorów realizujących w tym okresie własne projekty mieszkaniowe należy zaliczyć Bruno Tauta, Waltera Gropiusa, Hansa Scharouna, Hugo Haringa, Ernsta Maya i Paula Rudolfa Henninga. Jako bardzo charakterystyczne mogą być uznane rozwiązania zastosowane w projekcie osiedla im. Carla Legienia w Berlinie – Prenzlauer Bergu (1929). Tynkowane w kolorach bieli i szarości elewacje wzbogacano o ceglane detale sokołów, oraz akcenty przy wejściach do budynków. Taki sposób wykorzystywania cegły jako detalu w wielorodzinnej architekturze mieszkaniowej lat 20. XX wieku stał się reprezentatywny dla innych realizacji berlińskich, oraz innych miast niemieckich.

Ryc. 2. Wejście przy ul. A. Mickiewicza 133. Przykład oryginalnego wątku ceglano-ceramicznego, wykorzystującego płaskie płytki ceramiczne.
Fig. 2. Street entrance at A Mickiewicz street 133. An example of the original thread brick, using flat tiles.

SZCZECIŃSKIE OSIEDLA MIĘDZYWOJENNE. GENEZA, UKŁADY PRZESTRZENNE I ROZWIĄZANIA TECHNICZNE

W związku napływem ludności po zakończeniu I wojny światowej i dużym zapotrzebowaniem na nowe mieszkania¹, od 1919 roku obserwować można na terenie Szczecina rozpoczęcie kilku projektów mieszkaniowych. Realizacje te rozpoczyna się na gruntach przylegających do części miasta rozbudowywanej na przełomie XIX i XX wieku - Braunsfelde i tworzenia nowej części Braunsfelde B. Szczególnie wiele prac podejmuje się w rejonie Neu Westend (Pogodno), oraz Niebuszewa i dzisiejszej ulicy Ku Słońcu. Jako pierwsze inwestycje realizowane są budynki szeregowe, oraz zabudowa bliźniacza. W zawiązku z kryzysem w Rzeszy Niemieckiej (Republice Weimarskiej) aktywność budowlana ulega spowolnieniu, aby około lat 1925-1926, wzorem innych miast w tym szczególnie Berlina, przybrać ponownie na sile².

¹ Problematyka mieszkalnictwa, a w tym szczególnie zapewnienie mieszkania dla każdego, była jedną z kluczowych zagadnień społecznych w początkach Republiki Weimarskiej. Na ten temat pisze Kozińska B. w [6] str. 247. -*Konstytucja Republiki Weimarskiej w § 155 jeszcze dobitniej podkreśliła prawo każdego obywatela do zdrowego mieszkania i określiła wiążące się z tym państwowe zobowiązania socjalne. Stało się to podstawą działań władz komunalnych w następnych latach. 1.10.1919 założono miejski Urząd Budownictwa Mieszkaniowego (Wohnungsbauamt) odpowiedzialny za sprawy mieszkaniowe i Urząd Planowania Urbanistycznego (Stadtbauplanungsamt), którego zadaniem było przygotowanie generalnych planów zabudowy, opracowanie przepisów oraz doradztwo budowlane.*

² Cezurą czasową jest rok 1933, jako moment powstania III Rzeszy i wynikających z tego konsekwencji w sztuce i architekturze. Na ten temat piszą Dawidowski D. Długopolski R. Szymski A.M w [1]str.138: -*W zakresie kształtowania urbanistyki osiedli można wyróżnić dwa okresy, rozdzielone datą ok. 1933 roku, jako początku wprowadzania w budownictwie mieszkaniowym nowej doktryny właściwej dla okresu III Rzeszy, nakazującej określone rozwiązania urbanistyczne i architektoniczne.*

Priorytetem inwestycyjnym stała się realizacja małych i tanich mieszkań dla dużej liczby mieszkańców. Inwestorami tych realizacji stało się głównie miasto, oraz powstające branżowe i zakładowe spółdzielnie mieszkaniowe, a także spółki budowlane. Jako jedne z pierwszych powstają spółdzielnie Stettiner Gemeinnützige Baugesellschaft, Bauhütte Pommern, Heimstätte AG für Angestellte. Niezwykle istotne dla dalszego rozwoju przestrzennego miasta okazało się przejście w roku 1921 przez Karla Weishaupta funkcji miejskiego architekta i urbanisty. Preferował on nowy, funkcjonalny sposób myślenia o przestrzeni miejskiej, co zaowocowało między innymi tworzeniem w planach miasta stref funkcjonalnych i szczególnym akcentowaniem znaczenia pasm zielonych. Zainteresowania Weishaupta znalazły odzwierciedlenie w sposobie formowania nowej zabudowy mieszkaniowej. Widoczne stało się odejście od dużych i bogato zdobionych zespołów mieszkaniowych z przełomu XIX i XX wieku, na rzecz kameralnej, osadzonej w zieleni niskiej zabudowy³. W latach 1925-1930 powstaje szereg planowanych wcześniej inwestycji mieszkaniowych, szczególnie w obszarze Pogodna, Niebuszewa, w rejonie cmentarza, oraz na przedmieściach (np. rejon Podjuch).

Ryc. 3. Akcentowanie wejścia przy ul. A. Mickiewicza 133.

Fig. 3. Accentuation of the entrance at Adam Mickiewicz street 133.

Realizacja idei funkcjonalnego osiedla mieszkaniowego uzyskała w drugiej połowie lat 20. i początku lat 30. XX wieku w Szczecinie nowy wymiar urbanistyczny. Rozwój ten wiązać należy w znacznej mierze także ze sposobem finansowania inwestycji, zwiększającym się udziałem inwestycji spółdzielczych i miejskich, oraz ze zmniejszającym się pro-

³ W pierwszej połowie lat 20. realizowano najczęściej zespoły o dwóch kondygnacjach naziemnych. W drugiej połowie lat 20. zwiększona się liczba do trzech i czterech kondygnacji, co stanowiło konsekwencję zmian cen działek i potrzebę kolejnego zwiększenia liczby mieszkań.

centowo udziałem inwestorów prywatnych⁴. Osiedla realizowano na nowo parcelowanych terenach byłych majątków ziemskich, przylegających do centrum, z dużą dbałością o właściwe skomunikowanie zespołu i osadzenie go w terenach zielonych⁵. Podkreślić należy stosunkowo dużą różnorodność układów urbanistycznych. Do podstawowych form układów urbanistycznych zaliczyć można stosowanie: (1) liniowego układu budynków wzdłuż projektowanych ciągów ulic (2) grzebieniowego układu budynku prostopadłego do projektowanego ciągu ulicy⁶, (3) punktowy układ wolnostojących budynków, (4) komponowanie otwartych kwartałów zabudowy łączących zabudowę obrzeżną z zielonymi wglądami i wnętrzami kwartałowymi.

W zakresie rozwiązań funkcjonalnych obserwować można także zróżnicowany wachlarz rozwiązania przestrzennych. Najpopularniejszą formą były układy klatkowe, gdzie z każdego poziomu dostępne były dwa lub większa liczba mieszkań. W budynkach punktowych, wolnostojących stosowano układy korytarzowe. Istnieje także dość duża grupa budynków o układach galeriowych. Ze względu na stosunkowo krótki okres realizacji większości osiedli, stosowano w nich bardzo zbliżone technologie budowlane. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne realizowano jako murowane z cegły pełnej (grubość 38-51 cm) na zaprawie cementowo-wapiennej. W części budynków ściany piwnic realizowano jako betonowe, wylewane. Także stropy pomiędzy piwnicą i parterem miały charakter wylewany, czasami stosowano także belki stalowe łączone ze stropami wylewanymi. Konstrukcja biegów schodowych wykonywano najczęściej jako betonowe, wylewane, a biegi i stopnie wykańczano jako lastrykowe⁷. Duża część budynków posiadała dachy wysokie, wykonane w konstrukcji drewnianej, wykończone dachówką. W części budynków realizowanych około 1930 roku stosowano dachy płaskie, wykorzystujące konstrukcje betonowe płyty stropodachowych. Zarówno w przypadku dachów wysokich, jak i dachów płaskich, kondygnacja poddaszowa była przeznaczona jako pomieszczana pomocnicze (suszarnie, składy, magazyny).

CERAMICZNE DETALE ELEWACYJNE

Poszukiwanie właściwej formy taniego mieszkania w Szczecinie w latach 20. i 30. XX wieku odbywało się poprzez kolejne przybliżenia rozwiązań urbanistycznych i architektonicznych, podporządkowanej nowej funkcjonalności. Na początku funkcjonalność ta związana była z ideami głoszonymi przez Hermanna Muthesiusa i Deutscher Werkbund, aby z czasem zradykalizować się ideowo i zbliżyć do awangardowego środowiska berlińskich architektów funkcjonalistycznych.

Bezpośrednie odzwierciedlenie tych poszukiwań stało się widoczne w formach ścian elewacyjnych wielorodzinnych budynków, które stanowić miały estetyczną odpowiedź tych poszukiwań. Ściany zewnętrzne kondygnacji nadziemnych wykonywano z materiałów ceramicznych (cegły), które tynkowano. Stosowano zróżnicowany wachlarz tynków, począwszy od tynków gładkich, aż po tynki plastyczne i gruboziarniste, nadające faktury przypominająca beton, barwione w masie. Praktycznie brak jest przykładów elewacji fron-

⁴ Zmiana sposobu finansowania budownictwa mieszkaniowego miała kluczowy wpływ na kształt przestrzenny tych osiedli i zwiększenie liczby ich realizacji. Na ten temat pisze Koziańska B. w [6] str. 256: *-W 1926 roku oddano do użytku 1440 mieszkań (dwukrotnie więcej niż w poprzednim roku), z których 500 otrzymało dotację ze środków miejskich, prawie 200 zostało całkowicie sfinansowanych przez miasto, a tylko 124 były efektem działań prywatnych inwestorów.*

⁵ W przypadku pierwszych osiedli obserwować można był także przypisywanie poszczególnym budynkom prywatnych terenów zielonych, poprzez wydzielanie na zapleczu budynku indywidualnych działek. W latach 30. wnętrza kwartałów urządzało częściej

⁶ Na temat osiedli budowanych wzdłuż ciągów komunikacyjnych piszą Dawidowski D. Długopolski R. Szymiski A.M w [1] str. 143.: *-Drugim rozwiązaniem zabudowy nowych osiedli było tworzenie budynków powstających wzdłuż ulic. W Szczecinie tak rozwiązaniem przykładem jest zespół osiedli przy Mickiewicza i przy ulicach do niej prostopadłych: Okrzei, Libelta, Abramowskiego, Poniałowskiego, Trentowskiego.*

⁷ Lastryko wykorzystywano także jako elementy wykończenia wnętrz mieszkań, na przykład wykonując z niego parapety wewnętrzne, oraz wykończenie stropów w łazienkach.

towych w większych zespołach budynków wielorodzinnych wykonanych w całości z cegły, natomiast powszechną praktyką stało się wykorzystywanie cegły jako detalu architektonicznego⁸. Wyróżnić można kilka charakterystycznych zakresów użycia cegły, jako wykończenia elewacji, z których najważniejsze to (1) cokoły, (2) gzymsy i obramienia okienne, (3) partie wejściowe i obudowy klatek schodowych, (4) trawestacje detali historycznych, oraz indywidualne formy ekspresyjne.

Ryc. 4. Akcentowanie klatki schodowej przy ul. A. Mickiewicza 159.

Fig. 4. Accentuation of the staircase at Adam Mickiewicz street 159.

- (1) Ceramiczne cokoły stanowiły najpopularniejszą formę uzyskania zmywalnej powierzchni budynku na jego styku z gruntem. Stosowano tu najczęściej zlicowany charakter powierzchni cokołu, chociaż w części przykładów spotkać można kompozycje nawiązujące do rozwiązań historycznego boniowania i cofanie części lica ściany.
- (2) Często formą wykorzystania cegły jako detalu elewacyjnego były gzymsy i obramienia okienne (także pola łączące poszczególne otwory okienne) wykonane z cegły. W rozwiązaniach tych często spotykane są motywy tworzenia kompozycji trójwymiarowych, oraz wysuwania w formie akcentów poszczególnych fragmentów.
- (3) Najbardziej charakterystyczne detale ceglane tworzone były jako akcenty wejść do budynków i klatek schodowych. Stosunkowo rzadko stosowano przy wejściach daszki i inne wysunięte kubatury, co powodowało konieczność materiałowego akcentowania partii wejściowej. Powszechna była praktyka projektowania płaskiej elewacji, ze stosunkowo niewielką tektoniką elewacyjną, gdzie poprzez nieznaczne cofnięcie (lub rzadziej wystawienie) części elewacji, oraz wprowadzenie detali ceglanych, akcentowano część wejściową.

⁸ Należy podkreślić, że występowały pojedyncze budynki mieszkalne realizowane z cegły, występujące na przykład w okolicach al. Wojska Polskiego, oraz budynki użyteczności publicznej realizowane z cegły (np. Szkoła Rzemiosł Artystycznych przy pl. Kilińskiego według projektu Karla Weishaupta z 1930 r.).

- (4) Najoryginalniejsze wykorzystanie cegły w formie detali miało miejsce poprzez tworzenie lokalnych, często rozbudowanych detali, przyjmujących ekspresyjne formy. Najczęściej detale te stanowiły swego rodzaju trawestacje, lub nawiązanie do form architektury historycznej (boniowanie ściany, tympanony nad drzwiami wejściami, kolumny i pilastry przyścienne, oraz inne), które przetwarzano w abstrakcyjne formy.

Ryc. 5. Zwieńczenie budynku przy ulicy S. Brzozowskiego 29. Płaski dach akcentowany poprzez poddasze.

Fig. 5. Culmination of a building at S. Brzozowski street 29. flat roof accented by an attic.

Ryc. 6. Wejście do budynku przy ulicy Boguchwały 20. Ekspresyjne przetworzenie formy portyku wejściowego.

Fig. 6. The entrance to the building at Boguchwały street 20. Expressive form of the entrance portico.

Cechą charakterystyczną powyższych rozwiązań była duża powściągliwość w stosowaniu cegły, która tylko w wyjątkowych przypadkach miała formę klinkierową, a w większości rozwiązań stosowano cegłę pełną bez szklifier.

PODSUMOWANIE.

Ceglane detale elewacyjne w szczecińskiej wielorodzinnej architekturze mieszkaniowej lat 20. i 30. XX wieku, stanowią jeden z elementów poszukiwań form tanich mieszkań. Idee taniego, dostępnego powszechnie mieszkania, przybierały konkretne rozwiązania w różnych skalach, począwszy od założeń urbanistycznych, a skończywszy na szczegółowych wachlarzu stosowanych rozwiązań technologicznych. Cegła, jako materiał tani i dostępny, w zestawieniu z tynkowanymi powierzchniami ścian zewnętrznych, stanowił miał estetyczny ekwiwalent tych poszukiwań.

Użycie cegły w początkach modernistycznej architektury XX wieku wymagało przededefiniowania sposobu posługiwania się cegłą jako materiałem wykończeniowym. Przejawiało się to w odejściu od charakterystycznej dla architektury XIX wiecznego eklektyzmu złożonych profili ceramicznych, na rzecz użycia prostych form ceramicznych. Pomimo swoich historycznych konotacji cegła stała się jednym z ulubionych materiałów modernizmu, na co wpłynęły z jednej strony praktyczne atrybuty materiału, a z drugiej realizowana przez użycie cegły swoiście pojęta idea *less is more*.

BRICK FACADE DETAILS IN THE SZCZECIN INTERWAR MULTIFAMILY RESIDENTIAL ARCHITECTURE.

BRICK AS A FINISHING MATERIAL IN THE EARLY MODERNISM.

In the early modernist movement brick became one of the more commonly used materials. Has gained popularity thanks to its high availability, easy way of use, artistic qualities, as well as desired major in modernism:-sincerity of the material. As a finishing material brick was used in two basic forms: (1) to create entire brick surfaces and volumes, (2) the creation of selected parts of the building facade, as a complement to other types of invoices (invoices usually plastered).

The use of brick in modernist art in the first decades of the twentieth century can be widely observed in the Netherlands, and Germany.

Another phenomenon that in the context of the architecture of Szczecin should be stressed, were the realization of the Berlin modernist housing estates in the second half of the 20s the twentieth century. The most important writers in this period pursuing their own housing projects include Bruno Taut, Walter Gropius, Hans Scharoun, Hugo Haring, Ernst Maya Rudolph and Paul Henning.

SZCZECIN HOUSING IN THE INTERWAR PERIOD. GENESIS, SPATIAL SYSTEMS AND TECHNICAL SOLUTIONS

In connection with the influx of population after the end of World War I and the high demand for new housing since 1919 can be observed in Szczecin start of several housing projects. Specific activation of the investment start after 1925, when begins to emerge a number of housing projects, particularly in the Pogodno, Niebuszewo, cemetery area, and the suburbs (eg Podjuchy region).

The implementation of the idea of functional housing estate acquired in the second half of the 20s and early 30s Twentieth century in Szczecin, a new dimension to urban and architectural design. Urban systems were dominated by repetitive stand-alone buildings. This development should be connected to the method of financing the investment, the increased participation of cooperatives and municipal investments. The basic forms of urban structures include the use of: (1) linear array of buildings along the projected routes of streets (2) building on the ridge system perpendicular to the proposed street, (3) free-standing buildings point system, (4) composing the open quarters building combining perimeter buildings with green insights and quarters interiors. In terms of functional solutions can also be observe a diverse array of spatial solutions: (1) the most popular cellular systems, (2) corridors, (3) points and (4) gallery systems.

CERAMIC FACADE DETAILS

Finding the right kind of cheap accommodation in Szczecin in the 20s and 30 twentieth century was held by successive approximations of urban planning and architectural solutions, subordinated to the new functionality. Its characteristic feature was the original treatment of detail, which took the form of restrained brick elements. Can distinguish several characteristic bands use of brick as the elevation finish, the most important are (1) pedestals, (2) cornices and window frames, (3) entrances and stairway enclosures, (4) travesties of historical details, and individual forms of expression . Details of these were performed mostly using a simple (not clinker) bricks.

BIBLIOGRAFIA

- [1] Dawidowski D. Długopolski R. Szymiski A.M. *Architektura modernistyczna lat 1928-1940 na obszarze Pomorza Zachodniego*. Szczecin, Walkowska Wydawnictwo, 2001.
- [2] Gossel P. Leuthäuser G. *Architektura XX wieku*. Kolonia, Taschen/ TMC Art , 2010.
- [3] Joedicke J. - *Geschichte der modernen Architektur-*, Hatje Cantz Verlage, Ostfildern, 1958.
- [4] Taut B. -*Die Neue Baukunst-*, Verlage Mann (Gebr.), Berlin, 2000.
- [5] Kosińska B. *Rozwój przestrzenny Szczecina od początku XIX wieku do II wojny światowej.-*, Stowarzyszenie Historyków Sztuki Oddział Szczeciński, Szczecin, 2002.
- [6] Mączyński Z. *Elementy i detale architektoniczne w rozwoju historycznym*. Warszawa, Budownictwo i Architektura, 1956.
- [7] Stępiński W. -*Szczecin w okresie Republiki Weimarskiej i rządów narodowosocjalistycznych w latach 1919-1945-*, 13 Muz, szczecin, 1994.

O AUTORZE

Naukowiec, architekt, dramaturg. Zajmuje się teorią architektury i sztuki XIX, XX i XXI w., a także transformacją współczesnych miast.

AUTHOR'S NOTE

A scientist, an architect, a dramatist. Interested in theory of architecture and art of XIXth, XXth and XXIth century and also the tranformation of modern cities.